

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ СОГЛИКНИ САҚЛАШ ВАЗИРЛИГИ

Рўйхатга олинди:

№ БД - 3.08

2019 йил 15 04

Соғлиқни сақлаш вазирлиги

107-сонли Бўғиш

2019 йил 25 август

ИЧКИ КАСАЛЛИКЛАР

ФАН ДАСТУРИ

Билим соҳаси: 500000 – Соғлиқни сақлаш ва ижтимоий таъминот
Таълим соҳаси: 510000 – Соғлиқни сақлаш
Таълим йўналиши: 5510300 – Тиббий – профилактика иши

Тошкент – 2019

Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлигининг 20 19 йил 05 " 04 даги 107 - сонли буйруғининг 2 - иловаси билан фан дастури рўйхати тасдиқланган.

Фан дастури Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги хузуридаги тиббиёт олий ва ўрта махсус касб-хунар таълим муассасалари фаолиятини Мувофиқлаштирувчи кенгашининг 20 19 йил "15 04 даги "1" - сонли баённомаси билан маъқулланган.

Фан дастури Олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими йўналишлари бўйича Ўқув-услубий бирлашмалар фаолиятини Мувофиқлаштирувчи Кенгашда маъқулланган, ОУМТВнинг 20 18 йил "7" 12 даги 1000 сонли буйруғи билан келишилган.

Фан дастури Тошкент тиббиёт академиясида ишлаб чиқилди.

Тузувчилар:

- Набиева Д.А. – ТТА "1-сонли факультет ва госпитал терапия" кафедраси мудири, т.ф.д., доцент
- Пулатова Ш.Б. – ТТА "1-сонли факультет ва госпитал терапия" кафедраси ассистенти.
- Алиева К.К. – ТТА "1-сонли факультет ва госпитал терапия" кафедраси ассистенти.

Такризчилар:

- Собиров М.О. – Тошкент Давлат стоматология институти 2-сон терапевтик йўналишидаги фанлар кафедра мудири, т.ф.д., доцент.
- Парпиева Д.А. – Тошкент тиббиёт академияси Ички касалликлар пропедевтикаси кафедраси доценти

Фан дастури Тошкент тиббиёт академияси Кенгашида кўриб чиқилган ва тавсия қилинган (20 19 йил "27 септ" даги "8"-сонли баённома).

I. Ўқув фанининг долзарблиги ва олий касбий таълимдаги ўрни

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг асосий мақсадларидан бири тиббиётда ҳар томонлама камол топган юксак маънавиятли шахсни тарбиялаб етиштириш, унинг илмий дунёқарашини шакллантиришдир. Ички касалликлар – кенг тарқалган касалликларнинг этиологияси, патогенези, таснифи, клиник кечиши, лаборатория, асбоб-ускуналар, клиник кўрсатмалар ёрдамида ташхис қўйиш, оқибати, асорати, олдини олиш чоралари, кечиктириб бўлмайдиган ҳолатларда тезкор ёрдам кўрсатиш, мустақил равишда текшириш ўтказиш, ишга лаёқатлилигини билиш, даволаш асосларини ўргатадиган фан бўлиб, умумий амалиёт шифокори-бакалавр мутахассислигига оид тафаккур ва дунёқарашни шакллантиришда катта аҳамиятга эгадир.

Ушбу фан дастури Ўзбекистон Республикаси Давлат таълим стандарти ва бакалаврият таълим йўналиши малака талабларига асосланган ҳолда тузилган. Ушбу дастур асосида замонавий педагогик технологияларни ўқитиш жараёнида қўллаган ҳолда, талабани назарий маълумотидан амалий кўникмаларни бажаришга ўргатиб, орттирилган кўникмаларни замонавий тиббий технологиялар орқали клиник амалиёт билан уйғунлаштирган ҳолда қўллашга имкон яратади.

Фанни ўқитиш учун гистология, одам анатомияси, ички касалликлар фанлари назарий замин бўлиб хизмат қилади. Ички касалликлар фани кейинчалик бошқа клиник фанлар учун назарий замин бўлиб хизмат кўрсатади.

II. Ўқув фанининг мақсади ва вазифаси

Ички касалликлар турли вариантларида, шунингдек, баъзи кенг тарқалган касалликларнинг атипик кечишида, кам учрайдиган касалликларнинг типик кечишида ташхисни асослашни, улар асоратлари ва даволаш принципларини ўргатиш кўникмасини шакллантириш.

Дастур ўзида ички касалликлар фанининг турли аспектларини ҳозирги замонда ривожланиш ҳолатини акс эттиради.

Фанни вазифаси:

-ички касалликларнинг этиология, патогенез, таснифи, клиник кўринишлари, асоратлари, кечиши, оқибати, даволаш ва профилактикаси бўйича билимларни такомиллаштириш;

-беморларни анамнез йиғиш, турли системалар бўйича, клиник текшириш бўйича амалий кўникмаларни такомиллаштириш;

-касалликларнинг асосий диагностик мезонларини аниқлай олишни ўргатиш;

- тахминий, клиник диагносларни асослашни ўргатиш;

-беморларни текшириш режасини тузиш, шифокор тактикаси ва даволашни ўргатиш;

-лабаратор ва инструментал текширувлар натижаларини интерпретация қилишни ўргатиш;

-қиёсий таққослаш ва якуний диагнозни асослай билишни ўргатиш
-ички касалликларнинг турлича вариантлари бўйича кечишида даволашни тавсия эта олиш ва шошилиш холатларда тезкор ёрдам беришни ўргатиш.

Фан бўйича талабаларнинг билим кўникма ва малакаларига қуйидаги талаблар қўйилади.

Талаба:

- ички касалликларда беморларни парваришлаш;
- энг кўп тарқалган ички аъзолар касалликларининг этиологияси, патогенези, клиникаси, асоратлари, даволаш усуллари;
- текширув ва комплекс даво режасини тузиш;
- асосий тиббий хужжатларни билиш;
- ЭКГ юклагани синама билан; ЭКГ-мониторинг;
- Эхокардиография, доплерография билан;
- Рентгенография, компьютер томография, ядро-магнит резонанс томография, ангиография ва юрак катетеризацияси;
- балғамни бактериологик экиш; Плевра бўшлиғини пункцияси; Бронхография; Спирография; Брехоскопия;
- нажасни бактериологик экиш; нажасни дисбактериозга текшириш; Ошқозон шираси ва дуоденал суюқлик таркибини текшириш; Пункция (бўшлиқлар ва бўғим оралиғи);
- гепатитнинг маркерларини аниқлаш; УТТ; ЭГДФС; Колоноскопия; Биопсия;
- иммунологик текширувлар, РФ, ЦИК;
- пешоб бактериологик экмаси ва антибиотикограмма тўғрисида
- ички касалликларнинг ички аъзолар касалликларини текшириш;
- беморни профессионал сўроқ ва кўриқдан ўтказиш; ЭКГ олиш ва ўқишни билиш; пикфлоуметрия қилиш; мос пархез ва даволаш режасини буюриш; ички аъзолар касалликларига дастлабки ва клиник ташхис қўя **билиши керак**;
- тиббий хужжатлар;
- тана ҳароратини ўлчаш;
- антропометрия: беморнинг бўй узунлигини ўлчаш, беморнинг оғирлигини ўлчаш, беморнинг кўкрак қафаси айланасини аниқлаш.
- кўкрак қафаси пальпацияси;
- ўпканинг таққослама перкуссияси;
- ўпканинг топографик перкуссияси;
- ўпка аускультацияси;
- юрак соҳаси пальпацияси;
- юрак перкуссияси (нисбий бўғиқ чегаралари);
- юрак перкуссияси (мутлок бўғиқ чегаралари);
- юрак аускультацияси;
- артериал қон босимни ўлчаш;

- пульснинг текшириш;
  - ЭКГ- олиш усуллари;
  - нормал ЭКГ;
  - қорин бўшлиғининг юзаки пальпацияси;
  - қорин бўшлиғининг чуқур пальпацияси;
  - жигар пальпацияси;
  - Курлов бўйича жигар перкуссияси;
  - буйрак пальпацияси;
  - лимфатик тугунлар пальпацияси;
  - талок пальпацияси ва перкуссияси;
  - анализлар тахлили: балғам, ошқозон шираси, дуоденал йиғиндиси, сийдик, ахлат, умумий қон тахлили;
  - бўғилиш хуружида ингаляторларни қўллаш;
  - бўғилиш хуружида биринчи ёрдам кўрсатиш **қўникмаларига эга бўлиши керак.**
- ҳаёт учун хавфли бўлган ҳолатларда шошилишч терапевтик ёрдам кўрсатиш **малакаларига эга бўлиши керак.**

III. Асосий назарий қисм (маъруза машғулоти)

Беморларни парваришlash. Ички касалликлар пропедевтикаси.

1-мавзу. Беморларни парваришlash

Ички табобат илми ва унинг бошқа тиббиёт фанлари қаторидан олган ўрни. Ички касалликлар тўғрисидаги та'лимот тараққиётининг қисқача баёни. Терапевтик мактаблар. Терапевтик беморларни парваришlashнинг аҳамияти ва вазифалари. Беморларни парваришlash даволаш жараёнининг ажралмас қисми. Беморларни парваришlashда тиббиёт ходимларининг роли. Кичик тиббий ходим ва хамширанинг маънавий ва юридик маъсулияти ва вазифалари. Поликлиника, амбулатория ва шифохона муассасалари, уларнинг тузилиши ва таъминоти. Шифокор деонтологияси ва тиббиёт этикаси.

2-мавзу. Қабулхона фаолияти ва тиббий хужжатлари

Қабулхона фаолияти ва тиббий хужжатлари билан танишиш. Беморни санитар кўрикдан ўтказиш. Антропометрия: бўйи, вазни, кўкрак қафасини айланасининг, қорин ва бел айланасининг ўлчамларини аниқlash, Ювинтириш, чўмилтириш, сочиқ билан артиш техникасини билиш. Беморни педикулёзга текшириш ва аниқlangандан сўнг тозалаш усуллари. Беморларни терапевт куригида иштирок этиш. Беморни қон босимини, пульсини текшириш. Беморга тез тиббий ёрдам кўрсатиш ва тез тиббий синамаларни ўтказиш. Беморни рўйхатга олиш ва касаллик тарихини паспорт қисмини тўлдиришни билиши керак. Юқумли касалликлар аниқlangанса тезда сигнал варақасини тўлдириш ва тез керакли тадбирларни бажара олиши керак. Беморни бўлимга транспортировка қилиш усулларини билиши керак.

3-мавзу. Терапевтик бўлим фаолияти

Терапевтик бўлим фаолияти билан танишиш. Беморларни парвариш қилишдаги жиҳозлар: туфукдон, тувакларни тозалаш қоидалари. Беморларнинг шахсий гигиенаси. Беморнинг кун тартиби. Оғиз бушлиғи, тери, ётоқ яралар, соч, тирноқларни тозалаш. Тана ҳароратини ўлчаш. Гигиеник ванналар, душ, беморларни ювинтириш, артинтириш. Беморларни овқатлантириш. Парҳез таом ҳақида тушунча. Оғир аҳволдаги беморларни овқатлантириш. Қон айланишига таъсир қилувчи тадбирлар: хантал, банка, компресс, грелка, музли халтача. Уларни қўллаш услублари. Нафас аъзолари, юрак, қон-томир, ҳазм қилиш, буйрак ва сийдик чиқариш йўллари касалликларини, оғир ва агонал ҳолатидаги беморларни парваришlash. Беморларни кузатиш, парваришlash: қон босимини ўлчаш, пульсини аниқлаш ва санаш, нафас олиш сонини аниқлаш, тана ҳароратини ўлчаш, дориларни тарқатиш, беморларни кийимини ва чойшабини алмаштириш, ётоқ яраларни олдини олиш, ётоқ ҳолдаги беморларни овқатлантириш. Тери ости, мушак ичига ва венага дорилар юбориш техникасини билиш. Беморларни рентген текширувига, ректоромоноскопияга, меъда ва дуоденал зондлашга тайёрлаш, Зимницкий синамаси учун пешоб йиғиш, хукна (тозаловчи, сифон, озиклантирувчи, даволовчи), катетер қўйишни билиш. Даволаш муолажаларида (плеврал пункция, асцитда қорин бўшлиғи пункцияси) врачга ёрдам бериш ва тезкор ёрдам кўрсатиш чораларини қўллай билиш (стенокардия ҳуружида, астматик ва коматоз ҳолатларда, коллапсда, жигар ва буйрак санчигида ва ҳ. к). Дориларни ёзиш ва сақлаш.

Беморларни парҳез таомлар билан таништириш. Беморларни ички аъзоларини эндоскопик, колоноскопик, ректоромоноскопик, рентгенологик текширувларга тайёрлаш.

4-мавзу. Жонлантириш (реанимация) муолажалари

Оғир ва агонал ҳолатдаги беморларни парвариш қилиш, тез тиббий ёрдам бериш, сунъий нафас (оғиз-оғиз, оғиз-бурун) олдириш усуллари, юракни бевосита уқалаш усуллари, марказий кислород, кислород ёстикчасини қўллаш услублари. Ўлим белгилари. Ўликни саромжонлаш.

5-мавзу. Беморларни физикал текшириш усуллари

Беморнинг илмий-тиббий, юридик баённомаси схемаси: сўраб-суриштириш, асосий ва қўшимча шикоятлари, касаллик ва ҳаёт тарихи. Физикал текшириш услублари. Беморларни умумий кўриш: аҳволи, эс-ҳуши, ҳолати, тана тузилиши, конституцияси, териси ва кўзга кўринадиган шиллик пардалари, тери ости ёғ қавати, лимфа тугунлари, юз ифодаси, кўз, бурун, бўйин, қўл, оёқ, мушак, бўғим, суякни кўриш.

Нафас аъзолари касалликлари тешириш усуллари

Нафас аъзоларини текшириб кўриш усуллари. Шикоятлари, анамнез. Кўкрак қафасини кўздан кечириш: меъерий ва патологик кўкрак қафаслари. Нафас типлари, тезлиги, чуқурлиги ва ритми. Патологик нафас турлари

(Грокк, Чейн-Сток, Биот ва Кусмаул) кўкрак кафасини пайпаслаб кўриш. Кўкрак кафасини перкуссия қилиш. Ўпка аускультацияси. Асосий нафас ва патологик нафас шовқинлари. Лаборатор ва асбоб-ускуналар ёрдамида ташхислаш.

6-мавзу. Юрак, қон-томир касалликлари тешириш усуллари

Юрак, қон-томир касалликлари тешириш усуллари. Сўроқлаш. Юракнинг турли касалликларида оғриқли синдроми. Касаллик ва ҳаётий анамнез. Физикал текшириш усуллари, Функционал текширув усуллари. Юрак аускультацияси. Аускультация тартиби. Юрак тонларининг ҳосил бўллиш механизми. Меъёрий юрак тонларини тавсифлаш. Юрак шовқинлари. Юрак шовқинларини тавсифлаш. Функционал ва органик шовқинлар. Қон-томирларни физикал ва асбоб-ускуналар ёрдамида текшириш. Юракни асбоб-ускуналар ёрдамида текшириб кўриш. ЭКГ, ЭКГ – таҳлил қилиш ҳақида тушунча, ФКГ, ЭхоКГ. Юракни рентгенологи текшириш.

7-мавзу. Ҳазм системаси касалликлари тешириш усуллари

Ҳазм аъзолар системаси. Текшириш услуги: шикоятлари, касаллик ва ҳаёт тарихини сураб-суриштириш. Оғиз бушлигини ва қорин соҳасини куриш. Пайпаслаш; юзаки ва чуқур. Лаборатор ва асбоб-ускуналар билан текшириш. Меъда ширасини, нажасни текшириш. Эзогастроуденофиброскопия, колоноскопия, ректороманоскопия, рентгенологик текшириш. Жигар ва ўт йуллари касалликларини текшириш услуги: шикоятлари, касаллик ва ҳаёт тарихини сўраб-суриштириш. Физик текшириш услублари: қорин соҳасини куриш, пайпаслаш, тукуллатиш. Лаборатор ва асбоб-ускуналар билан текшириш. Текшириш услуги: дуоденал зондлаш. Жигарнинг функционал синамалари. Радиоизоп текширув. Жигарни сканирлаш. УЗД. Рентгенологик ва иммунологик текширувлар.

8-мавзу. Буйрак ва пешоб ажратувчи системаларни тешириш усуллари

Буйрак ва пешоб ажратувчи системаларни текшириш услуги: шикоятлари, касаллик ва ҳаёт тарихини сураб-суриштириш. Физик текшириш услублари: буйрак соҳасини куриш, пайпаслаш, тукуллатиш. Лаборатор ва асбоб-ускуналар билан текшириш. Буйракнинг функционал синамалари. УЗД. Радиоизотоп текширув. Рентгенологик текширув.

9-мавзу. Эндокрин ва қон яратувчи аъзолар системаларни тешириш усуллари

Эндокрин системаси касалликлари билан оғриган беморларни шикоятлари, касаллик ва ҳаёт тарихини сураб-суриштириш. Умумий кўриш, қалқонсимон безни пайпаслаш. Лаборатор ва асбоб-ускуналар билан текшириш. Умумий модда алмашинувини аниқлаш. Радиоизотоп услубида текшириш. Қон касалликлари билан оғриган беморларни шикоятлари,

касаллик ва хаёт тарихини сураб-суриштириш. Умумий кўриш, суяк ва лимфа тугунларини пайпаслаш, тукулатиш. Лаборатор ва асбоб-ускуналар билан текшириш. Кон умумий анализи. Тўш суягини пункция килиш.

Ички касалликлар

1-мавзу. Крупоз ва ўчоқли зотилжам. Плевритлар.

Ўпка тўкимасининг зичлашиш синдроми: крупоз ва ўчоқли зотилжам. Плевра бўшлиғига суяқлик тўпланиш синдроми. Плевритлар. Этиологияси, патогенези, патологик анатомияси, клиникаси. Лаборатор ва асбоб-ускуналар ёрдамида ташхислаш. Дифференциал ташхис. Кечиши, маълумоти, оқибати, даволаш. Пневмониялар: ўчоқли ва крупоз. Этиологияси, патогенези, патологик анатомияси: клиникаси, лаборатор ва асбоб ускуналар ёрдамида ташхислаш. Дифференциал ташхис. Маълумоти, асоратлари, даволаш.

2-мавзу. Бронхитлар: ўткир ва сурункали. Бронх астмаси.

Ўпканинг хаволаниши ортиши синдроми. Бронхитлар. Ўткир ва сурункали бронхитлар. Этиологияси, патогенези, патологик анатомияси, клиникаси. Лаборатор ва асбоб-ускуналар ёрдамида ташхислаш. Дифференциал ташхис. Кечиши, маълумоти, оқибати, даволаш. Пневмониялар: ўчоқли ва крупоз. Этиологияси, патогенези, патологик анатомияси: клиникаси, лаборатор ва асбоб ускуналар ёрдамида ташхислаш. Дифференциал ташхис. Маълумоти, асоратлари, даволаш.

3-мавзу. ЮИК: Стенокардия.

ЮИК: Стенокардия. Этиологияси, патогенези, таснифи, клиникаси, лаборатор, асбоб-ускуналар ёрдамида текшириш. Дифференциал ташхис.

4-мавзу. Миокард инфаркти.

Миокард инфаркти. Миокард инфаркт атипик вариантлари, асоратлари. Этиологияси, патогенези, таснифи, клиникаси, лаборатор, асбоб-ускуналар ёрдамида текшириш. Дифференциал ташхис.

5-мавзу. Гипертония касаллиги. Симптоматик артериал гипертония.

Гипертония касаллиги. Этиологияси, патогенези, клиникаси, ташхислаш, дифференциал ташхис, даволаш. Гипертоник кризларнинг асоратлари. Тарифи, таснифи, гипертоник кризларда шошилиш ёрдам. Симптоматик артериал гипертония. Этиологияси, патогенези, клиникаси, ташхислаш, дифференциал ташхис, даволаш.

6-мавзу. Юрак мароми бузилиши (аритмиялар).

Юрак ритмининг бузилиши. Аритмиялар таснифи. Синусли тахикардия, синуси аритмия. Синусли брадикардия, пароксизмал тахикардия, титрок аритмия ва блокадалар. Ташхислаш. ЭКГ-мезонлари, даволаш.

7-мавзу. Ўткир ревматик иситма. Юракнинг сурункали ревматик касаллиги.

Ўткир ревматик иситма. Этиологияси, патогенези, патологик анатомияси, клиникаси. Лаборатор ва асбоб-ускуналар ёрдамида ташхислаш, дифференциал ташхис, даволаш. Юракнинг сурункали ревматик касаллиги.

8-мавзу. Орттирилган юрак нуқсонлари. Юрак митрал ва аортал нуқсонлари.

Орттирилган юрак нуқсонлари. Юрак митрал ва аортал нуқсонлари. Этиологияси, патогенези, патологик анатомияси, клиникаси. Лаборатор ва асбоб-ускуналар ёрдамида ташхислаш, кечиши, клиникаси, оқибати, даволаш.

9-мавзу. Инфекцион эндокардит.

Инфекцион эндокардит. Этиологияси, патогенези, патологик анатомияси, клиникаси, тасниф мезонлари. Лаборатор ва асбоб-ускуналар ёрдамида ташхислаш, кечиши, клиникаси, оқибати, даволаш.

10-мавзу. Гастрит. Колит. Энтерит.

Гастритлар. Ўткир ва сурункали гастритлар. Сурункали колит. Сурункали энтерит. Этиологияси, патогенези, патологик анатомияси, клиникаси, таснифи, ташхислар, дифференциал ташхис, даволаш.

11-мавзу. Меъда ва 12 бармоқ ичак яра касаллиги.

Меъда ва ўн икки бармоқ ичак яра касаллиги. Этиологияси, патогенези, патологик анатомияси, клиникаси, таснифи, ташхислар, дифференциал ташхис, даволаш.

12-мавзу. Сурункали гепатитлар. Жигар циррози ташхиси.

Сурункали гепатитлар. Этиологияси, патогенези, таснифи, клиникаси, ташхислаш, дифференциал ташхис. Даволаш. Профилактикаси.

Жигар циррозлари. Этиологияси, патогенези, таснифи, клиникаси, ташхислаш, дифференциал ташхис. Даволаш. Профилактикаси.

13-мавзу. Гломерулонефритлар ва пиелонефритлар.

Сурункали буйрак етишмовчилиги ташхиси.

Ўткир ва сурункали пиелонефритлар ва гломерулонефритлар. Этиологияси, патогенези, клиникаси, ташхислаш, дифференциал ташхис, даволаш. Сурункали буйрак етишмовчилиги ташхиси. Этиологияси, патогенези, клиникаси, ташхислаш, даволаш.

14-мавзу. Темир танқислиги камқонлиги. В 12-фолат кислотаси танқислиги камқонлиги. Лейкоз: ўткир ва сурункали.

Анемиялар. Таснифи, темир-танқислик ва Вит.В-12-фолиев кислота танқислик анемиялари. Этиологияси, патогенези. Клиникаси, ташхислаш,

дифференциал ташхис, даволаш. Қон кетиш сабаблари. Тромбоцитопеник пурпура, гемофилия. Этиологияси, патогенези, клиникаси. Ташхислаш, дифференциал ташхис, даволаш. Гемобластозлар. Таснифи. Лейкозлар. Ўткир ва сурункали лейкозлар. Этиологияси. Патогенези, клиникаси, ташхислаш, даволаш.

15-мавзу. Қандли диабет. Тарқалган захарли бўқоқ.

Қандли диабет. Этиологияси, патогенези. Таснифи. Клиникаси, дифференциал ташхис, асорати, даволаш. Баъзи ички касалликларда кузатиладиган шошилич ҳолатлар (коматоз ҳолатлар, гипо, гиперглекемик диабетик комалар, уремик, жигар, бош мия комалари). Клиник кечиши, ташхислаш, тез ёрдам. Тиреотоксикоз. Этиологияси, патогенези, клиникаси, ташхислаш, дифференциал ташхис, даволаш. Тиреотоксик кризларда шифокор тактикаси.

16-мавзу. Бўғим касалликлари: Ревматоидли артрит. Остеоартроз.

Ревматоидли артрит. Этиологияси, патогенези. Таснифи. Клиникаси, дифференциал ташхис, асорати, даволаш. Остеоартроз. Этиологияси, патогенези. Таснифи. Клиникаси, дифференциал ташхис, асорати, даволаш.

17-мавзу. Бириктирувчи тўқиманинг диффуз касалликлари: ТҚБ. ССД.

Бириктирувчи тўқиманинг диффуз касалликлари (БТДК): тизимли қизил бўрича, Системали склеродермия. Этиологияси, патогенези, клиникаси, ташхислаш, ташхис мезонлари, дифференциал ташхис, даволаш.

18-мавзу. Аллергик касалликлар.

Ўткир аллергик реакциялар. Анафилактик шок. Квинки шиши. Квинке шиши, анафилактик шок ривожланганда тез ёрдам кўрсатиш.

IV. Амалий машғулотлар бўйича кўрсатма ва тавсиялар

Амалий машғулотлар 50% назарий (маъруза ва амалий машғулот) ва 50% амалий қисм (ўқув клиник амалиёт)дан иборат бўлган ҳолда ўтказилади. Амалий машғулотнинг назарий ва амалий қисми ўзаро боғлиқ ҳолда ўтказилади.

Амалий машғулотлар учун қуйидаги мавзулар тавсия этилади:

Беморларни парваришлаш. Ички касалликлар пропедевтикаси.

1. Беморларни парваришлашда тиббиёт ходимларининг роли. Кичик тиббий ходим ва хамширанинг маънавий ва юридик маъсулияти ва вазифалари. Поликлиника, амбулатория ва шифохона муассасалари, уларнинг тузилиши ва таъминоти. Шифокор деонтологияси ва тиббиёт этикаси.
2. Беморни санитар кўриқдан ўтказиш. Антропометрия: бўйи, вазни, кўкрак қафасини айланасининг, корин ва бел айланасининг ўлчамларини аниқлаш, Ювинтириш, чўмилтириш, сочиқ билан артиш

- техникасини билиш. Беморни педикулёзга текшириш ва аниклангандан сўнг тозалаш усуллари. Беморларни терапевт куригида иштирок этиш. Беморни кон босимини, пульсини текшириш. Беморга тез тиббий ёрдам кўрсатиш ва тез тиббий синамаларни ўтказиш. Беморни рўйхатга олиш ва касаллик тарихини паспорт қисмини тўлдиришни билиши керак. Юқумли касалликлар аниқланса тезда сигнал варақасини тўлдириш ва тез керакли тадбирларни бажара олиши керак. Беморни бўлимга транспортировка қилиш усуллари билиши керак.
3. Терапевтик бўлим фаолияти билан танишиш. Беморларни парвариш қилишдаги жиҳозлар. Беморларнинг шахсий гигиенаси. Беморнинг кун тартиби. Оғиз бушлиғи, тери, ётоқ яралар, соч, тирноқларни тозалаш. Тана ҳароратини ўлчаш. Гигиеник ванналар, душ, беморларни ювинтириш, артинтириш. Беморларни овқатлантириш. Оғир аҳволдаги беморларни овқатлантириш. Қон айланишига таъсир қилувчи тадбирлар: хантал, банка, компресс, грелка, музли халтача. Уларни қўллаш услублари. Нафас аъзолари, юрак, қон-томир, ҳазм қилиш, буйрак ва сийдик чиқариш йўллари касалликларини, оғир ва агонал ҳолатидаги беморларни парваришlash. Беморларни кузатиш, парваришlash. Тери ости, мушак ичига ва венага дорилар юбориш техникасини билиш. Беморларни текширувларга тайёрлаш. Дориларни ёзиш ва сақлаш.
  4. Оғир ва агонал ҳолатдаги беморларни парвариш қилиш, тез тиббий ёрдам бериш, сунъий нафас (оғиз-оғиз, оғиз-бурун) олдириш усуллари, юракни бевосита укалаш усуллари, марказий кислород, кислород ёстиқчасини қўллаш услублари. Ўлим белгилари. Ўликни саромжонлаш.
  5. Беморнинг илмий-тиббий, юридик баённомаси схемаси: сўраб-суриштириш, асосий ва қўшимча шикоятлари, касаллик ва ҳаёт тарихи. Физикал текшириш услублари. Беморларни умумий кўриш: аҳволи, эс-хуши, ҳолати, тана тузилиши, конституцияси, териси ва кўзга кўринадиган шиллиқ пардалари, тери ости ёғ қавати, лимфа тугунлари, юз ифодаси, кўз, бурун, бўйин, қўл, оёқ, мушак, бўғим, суюқлик кўриш.
  6. Нафас аъзоларини текшириб кўриш усуллари. Шикоятлари, анамнез. Кўкрак қафасини кўздан кечириш: меъёрий ва патологик кўкрак қафаслари. Нафас типлари, тезлиги, чуқурлиги ва ритми. Патологик нафас турлари (Грокк, Чейн-Сток, Биот ва Кусмаул) кўкрак қафасини пайпаслаб кўриш. Кўкрак қафасини перкуссия қилиш. Ўпка аускультацияси. Асосий нафас ва патологик нафас шовқинлари. Лаборатор ва асбоб-ускуналар ёрдамида ташхислаш.
  7. Юрак, қон-томир касалликлари тешириш усуллари. Текшириш усуллари. Сўроқлаш. Юракнинг турли касалликларида оғриқли синдроми. Касаллик ва ҳаётини анамнез. Физикал текшириш усуллари, пальпация, юрак чегаралари перкуссияси. Функционал текширув усуллари.

8. Юрак аускультацияси. Аускультация тартиби. Юрак тонларининг ҳосил бўллиш механизми. Меъёрий юрак тонларини тавсифлаш. Юрак шовқинлари. Юрак шовқинларини тавсифлаш. Функционал ва органик шовқинлар. Қон-томирларни физикал ва асбоб-ускуналар ёрдамида текшириш. Юракни асбоб-ускуналар ёрдамида текшириб кўриш. ЭКГ, ЭКГ – таҳлил қилиш ҳақида тушунча, ФКГ, ЭхоКГ. Юракни рентгенологи текшириш.
9. Ҳазм аъзолар системаси. Текшириш услуги: шикоятлари, касаллик ва ҳаёт тарихини сураб-суриштириш. Оғиз бушлигини ва қорин соҳасини куриш. Пайпаслаш; юзаки ва чуқур. Лаборатор ва асбоб-ускуналар билан текшириш. Меъда ширасини, нажасни текшириш. Эзогастроуденофиброскопия, колоноскопия, ректороманоскопия, рентгенологик текшириш.
10. Жигар ва ўт йуллари касалликларини текшириш услуги: шикоятлари, касаллик ва ҳаёт тарихини сўраб-суриштириш. Физик текшириш услублари: қорин соҳасини куриш, пайпаслаш, тукуллатиш. Лаборатор ва асбоб-ускуналар билан текшириш. Текшириш услуги: дуоденал зондлаш. Жигарнинг функционал синамалари. Радиоизоп текширув. Жигарни сканирлаш. УЗД. Рентгенологик ва иммунологик текширувлар.
11. Буйрак ва пешоб ажратувчи системаларни текшириш услуги: шикоятлари, касаллик ва ҳаёт тарихини сураб-суриштириш. Физик текшириш услублари: буйрак соҳасини куриш, пайпаслаш, тукуллатиш. Лаборатор ва асбоб-ускуналар билан текшириш. Буйракнинг функционал синамалари. УЗД. Радиоизотоп текширув. Рентгенологик текширув.
12. Эндокрин системаси касалликлари билан оғриган беморларни шикоятлари, касаллик ва ҳаёт тарихини сураб-суриштириш. Умумий кўриш, қалқонсимон безни пайпаслаш. Лаборатор ва асбоб-ускуналар билан текшириш. Умумий модда алмашинувини аниқлаш. Радиоизотоп услубида текшириш. Қон касалликлари билан оғриган беморларни шикоятлари, касаллик ва ҳаёт тарихини сураб-суриштириш. Умумий кўриш, суяк ва лимфа тугунларини пайпаслаш, тукуллатиш. Лаборатор ва асбоб-ускуналар билан текшириш. Қон умумий анализи. Тўш суягини пункция қилиш.

Ички касалликлар

1. Крупоз ва ўчоқли зотилжам. Плевритлар. Этиология, патогенез, клиника, текширув услублари, кечиши, даволаш.
2. Бронхитлар: ўткир ва сурункали. Бронх астмаси. Этиология, патогенез, клиника, текширув услублари, кечиши, даволаш.
3. ЮИК: Стенокардия. Этиология, патогенез, клиника, текширув услублари, кечиши, даволаш.
4. Миокард инфаркти. Этиология, патогенез, клиника, текширув услублари, кечиши, даволаш.

5. Гипертония касаллиги. Симптоматик артериал гипертония. Этиология, патогенез, клиника, текширув услублари, кечиши, даволаш.
6. Юрак мароми бузилиши (аритмиялар). Этиология, патогенез, клиника, текширув услублари, ЭКГ белгилари, даволаш.
7. Ўткир ревматик иситма. Юракнинг сурункали ревматик касаллиги. Этиология, патогенез, клиника, текширув услублари, кечиши, даволаш.
8. Орттирилган юрак нуқсонлари. Юрак митрал нуқсонлари. Этиология, патогенез, клиника, текширув услублари, кечиши, даволаш.
9. Юрак аортал нуқсонлари. Этиология, патогенез, клиника, текширув услублари, кечиши, даволаш.
10. Инфекцион эндокардит. Этиология, патогенез, клиника, текширув услублари, кечиши, даволаш.
11. Гастрит. Колит. Энтерит. Этиология, патогенез, клиника, текширув услублари, кечиши, даволаш.
12. Меъда ва 12 бармоқ ичак яра касаллиги. Этиология, патогенез, клиника, текширув услублари, кечиши, даволаш.
13. Сурункали гепатитлар. Жигар циррози ташхиси. Этиология, патогенез, клиника, текширув услублари, кечиши, даволаш.
14. Гломерулонефритлар ва пиелонефритлар. Этиология, патогенез, клиника, текширув услублари, кечиши, даволаш.
15. Сурункали буйрак етишмовчилиги ташхиси. Этиология, патогенез, клиника, текширув услублари, кечиши, даволаш.
16. Темир танқислиги камқонлиги. В 12-фолат кислотаси танқислиги камқонлиги. Лейкоз: ўткир ва сурункали. Этиология, патогенез, клиника, текширув услублари, кечиши, даволаш.
17. Қандли диабет. Тарқалган захарли бўқоқ. Этиология, патогенез, клиника, текширув услублари, кечиши, даволаш.
18. Бўғим касалликлари: Ревматоидли артрит. Остеоартроз. Этиология, патогенез, клиника, текширув услублари, кечиши, даволаш.
19. Бириктирувчи тўқиманинг диффуз касалликлари: ТҚБ. ССД. Этиология, патогенез, клиника, текширув услублари, кечиши, даволаш.
20. Аллергик касалликлар. Анафилактик шок. Квинки шиши. Этиология, патогенез, клиника, текширув услублари, кечиши, даволаш.

Амалий машғулот давомида аниқ бир мавзуларни назарий жиҳатдан чуқур ўрганиш, услубий жиҳатдан долзарб бўлган мавзуларни чуқур таҳлил қилиш, алоҳида муоммолар бўйича илмий жиҳатдан ишлаб чиқиш мақсадида савол-жавоб, суҳбат, доклад ва рефератларни муҳокама қилиш, ёзма назорат ишларини олиш, вазиятли масалаларни муҳокама қилиш ва тест саволларига жавоб бериш орқали эгалланилади. Шу билан бирга машғулот давомида интерфаол усуллардан ва компьютер, инновацион технологиялардан фойдаланган ҳолда назарий билимларни мустаҳкамлаш лозим.

- Амалий машғулотларни ўтказишда қуйидаги дидактик тамойилларга амал қилинади:

- Амалий машғулотларни мақсадини аниқ белгилаб олиш;
- Ўқитувчининг инновацион педагогик фаолияти бўйича билимларни чуқурлаштириш имкониятларига талабаларда қизиқиш уйғотиш;
- Талабада натижани мустақил равишда қўлга киритиш имкониятини таъминлаш;
- Талабани назарий-методик жиҳатдан тайёрлаш.

Ички касалликлар фани бўйича амалий машғулотда талабалар амалий кўникмаларни ўзлаштиришлари кўзда тутилган.

Амалий кўникмалар рўйхати:

1. Тиббий хужжатлар;
2. Тана ҳароратини ўлчаш;
3. Антропометрия: беморнинг бўй узунлигини ўлчаш, беморнинг оғирлигини ўлчаш, беморнинг кўкрак қафаси айланасини аниқлаш.
4. Кўкрак қафаси пальпацияси;
5. Ўпканинг таққослама перкуссияси;
6. Ўпканинг топографик перкуссияси;
7. Ўпка аускультацияси;
8. Юрак соҳаси пальпацияси;
9. Юрак перкуссияси (нисбий бўғиқ чегаралари);
10. Юрак перкуссияси (мутлок бўғиқ чегаралари);
11. Юрак аускультацияси;
12. Артериал қон босимни ўлчаш;
13. Пульсинг текшириш;
14. ЭКГ- олиш усуллари;
15. Нормал ЭКГ;
16. Қорин бўшлиғининг юзаки пальпацияси;
17. Қорин бўшлиғининг чуқур пальпацияси;
18. Жигар пальпацияси;
19. Курлов бўйича жигар перкуссияси;
20. Буйрак пальпацияси;
21. Лимфатик тугунлар пальпацияси;
22. Талок пальпацияси ва перкуссияси;
23. Анализлар тахлили: балғам, ошқозон шираси, дуоденал йиғиндиси, сийдик, ахлат, умумий қон тахлили;
24. Бўғилиш ҳуружида ингаляторларни қўллаш;
25. Бўғилиш ҳуружида биринчи ёрдам кўрсатиш.

Ўқув клиник амалиётни ташкил этиш бўйича кўрсатма ва тавсиялар

Талабаларнинг “Ички касалликлар” фани бўйича клиник амалиёти таълим жараёнининг 50%ини ташкил қилади ва амалий машғулотлар “1-сон факултет ва госпитал терапия” кафедраси, ревматология, кардиоревматология, терапия ва шошилиш тез тиббий ёрдам клиник шифохонаси бўлимларида ўтказилади.

Амалий машғулотда амалий кўникмаларга ўргатиш жараёни батафсил режалаштирилади ва бир неча босқични ўз ичига олади:

1. Биринчи босқич – машғулотнинг мақсади ва вазифаларидан келиб чиққан ҳолда ўрганилаётган амалий кўникмани ўрганиш мотивацион асоси аниқланади, унинг назарий жиҳатлари муҳокама қилинади. Амалий кўникмаларни амалга ошириш учун керакли асбоб-анжомлар ишлаш механизми, ишлатиш қоидалари билан талабалар таништирилади.

Биринчи босқични амалга ошириш учун кафедрада барча асбоб анжомлар мавжуд ва ишчи ҳолатда бўлиши лозим.

2. Иккинчи босқич – амалий кўникмани намоёиш қилиб бериш ва кўп марта машқ қилиш. Бу босқични амалга ошириш учун амалий кўникмаларни кадамга кадам алгоритми педагог томонидан ва видеофильмлар орқали намоёиш этилади, алгоритм асосида босқичма босқич тўғри бажаришга алоҳида эътибор қаратилади. Талаба амалий кўникмани мустақил, бироқ педагог назорати остида муляжлар, тренажёрлар, фантомлар ва манекенларда, кўп марта машқ қилиб ўрганадилар. Бошида барча босқичларини алоҳида, кейинчалик умумлаштирган ҳолда тўлиқ ва тўғри бажара олгандан сўнг беморда қўллашга руҳсат берилади (имитацион тренинг).

Иккинчи босқични амалга ошириш учун кафедра томонидан ишлаб чиқилган амалий кўникмалар кадамга кадам алгоритми ва видеофильми, ўқув-услубий қўлланмаси, бажариш схемаси ёки техникаси ва ҳ.к., баҳолаш мезонлари ишлаб чиқилган бўлиши лозим. Муляжлар, тренажёрлар, фантомлар ва манекенлар, имитаторлар, асбоб анжомлар бўлиши лозим ва керакли шарт шароитлар (максимал даражада иш шароитига яқин моделлаштирилган) яратилиши лозим. Бу босқичда педагог назорат қилади ва керак бўлганда талабалар ишидаги хатоликларни тўғирлайди. Бу жараёнда талаба ҳаракатлари видеотасвирга олиниб ўзига намоёиш этилиши, танқидий муҳокама қилиниши мумкин. Талаба, унинг хатоси нимада эканлигини, ўқитувчига ва бошқа талабаларга тушунтириб беради ва сўнгра муолажани такрорлайди. Интерфаоллик шунда намоён бўладиги, бунда бошқа талабалар эксперт сифатида чиқишда ва ўқитилаётган талабанинг амалий кўникмани тўғри ўзлаштирилганлигини баҳолашда иштирок этадилар. Амалий кўникма афтоматизм даражасигача етказилиши мақсадга мувофиқ.

3. Учинчи босқич - ўрганилган билим ва амалий кўникмани беморда қўллаш. Бу босқичда талаба ўзлаштирилган билим ва амалий кўникмани турли хил клиник ҳолатларда (шу жумладан шошилиш ҳолатларда) қўллашга, олинган натижаларни таҳлил қилишга ва шу маълумотлар асосида ҳаракат тактикасини белгилашга педагог назоратида ўргатилади.

Учинчи босқични амалга ошириш учун кафедра томонидан ишлаб чиқилган ўқув, услубий қўлланмалар, фотосуратлар, вазиятли масалалар ва тестлар тўплами, кейслар, клиник протоколлар, диагностика ва даволаш стандартлари, ўргатувчи касаллик тарихлари ва амбулатор карталар ва ҳ.к. ишлатилиши лозим. Интерфаоллик шунда намоён бўладиги, бунда бошқа талабалар нафақат эксперт сифатида чиқишда ва ўқитилаётган талабанинг

амалий кўникмани тўғри ўзлаштирганлигини баҳолашда балки командада ишлашда иштирок этадилар.

4. Тўртинчи босқич – ҳулоса. Бу босқичда педагог талаба томонидан олинган билим ва эгаллаган кўникмани беморларда, турли хил вазиятларда, фаолият жараёнида тўғри ва тўлиқ қўллай олишига ишонч ҳосил қилиши керак ва шунда амалий кўникма ўзлаштирилди деб ҳисобланади.

Тўртинчи босқични амалга ошириш учун талаба бемор билан мустақил ишлаши педагог томонидан назорат қилинади, тиббий ҳужжатларни, касаллик тарихини ёзиб ҳимоя қилганда баҳоланади.

Машғулот сўнггида ўқитувчи ҳар бир талабанинг амалий кўникмани ўзлаштирганлигини тасдиқлайди. Талаба амалий кўникмани ўзлаштира олмаган вазиятларда, машғулотдан ташқари вақтда мустақил ўзлаштириш тавсия этилади ва педагогга қайта топширади. Талаба барча амалий кўникмаларни ўзлаштирган ҳолда фанни ўзлаштирган ҳисобланади.

Лаборатория ишларини ташкил этиш бўйича кўрсатмалар

Фан бўйича лаборатория ишлари намунавий ўқув режада кўзда тутилмаган.

V. Мустақил таълим ва мустақил ишлар

Мустақил таълим учун тавсия этиладиган мавзулар:

1. Ўпканинг сурункали обструктив касалликлари.
2. Пневмосклероз.
3. Ўпка эмфиземаси диагностикаси (этиология, патогенез, клиника, текширув услублари, кечиши, даволаш).
4. Нафас олиш аъзолари касалликларини замонавий лаборатор-инструментал текширув услублари.
5. Бронхиал астма касаллигида асмастик ҳолатида биринчи ёрдам кўрсатиш чоралари. Замонавий текширув услублари.
6. Юрак қон-томир тизими касалликларини замонавий текширув услублари.
7. Юрак аритмияларида кечиктириб бўлмайдиган ёрдам чоралари.
8. Симптоматик артериал гипертензиялар.
9. Миокард инфарктида кечиктириб бўлмайдиган ёрдам чоралари.
10. Уч табақали копкок етишмовчилиги.
11. Юракни комбинирланган иллатлари.
12. Ўткир чап қоринча етишмовчилигида кечиктириб бўлмайдиган ёрдам чоралари.
13. Ўпка шишида кечиктириб бўлмайдиган ёрдам чоралари.
14. Юрак туғма нуқсонлари. Лаборатор ва асбоб-ускуналар ёрдамида ташхислаш, оқибати, даволаш.
15. Ошқозон ости беши касалликлари диагностикаси. Замонавий текширув услублари.
16. Жигар санчиги, кечиктириб бўлмайдиган ёрдам чоралари.
17. Нефротик синдром. Замонавий текширув услублари.
18. Семизлик, этиопатогенез, кечиши.

19. Гипо ва гипергликемик кома.

20. Гиповитаминоз.

Фан бўйича мустақил иш аудитория ва аудиториядан ташқари ўтказилади.

Талаба мустақил ишини ташкил этишда қуйидаги шакллардан фойдаланилади:

- Беморлар курациясида даволовчи ёки навбатчи шифокор билан назорат қилишда иштирок этиш;
- Аҳоли орасида санитар оқартув ишларни суҳбат ва маърузаларни ўтказиш;
- Айрим назарий мавзуларни ўқув адабиётлари ёрдамида мустақил ўзлаштириш;
- Берилган мавзу бўйича ахборот (реферат) тайёрлаш;
- Фаннинг бўлимлари ёки мавзулари устида махсус ёки илмий адабиётлар (монографиялар, мақолалар) бўйича ишлаш ва маърузалар қилиш;
- Вазиятли ва клиник муаммоларга йўналтирилган вазиятли масалалар ечиш;
- Кейс (реал клиник вазиятлар ва клиник вазиятли масалалар асосида case-study) ечиш;
- График органайзерларни ишлаб чиқиш ва тўлдириш;
- Презентация ва видеороликлар тайёрлаш ҳамда мустақил иш жараёнида кенг қўллаш ва ҳ.к.

Фан бўйича курс иши (лойиҳаси)

Фан бўйича курс иши ўқув режасида кўзда тутилмаган.

VI. Асосий ва қўшимча ўқув адабиётлар ҳамда ахборот манбалари

Асосий адабиётлар

1. Гадаев А.Г. Ички касалликлар. Дарслик. -Тошкент. Турон Замин Зиё нашриёти. 2018 й.
2. Мухин Н.А., Моисеев В.И. Пропедевтика внутренних болезней. Учебное пособие. Москва. ГЭОТАР Медиа. 2012 г.
3. Гадаев А. Г., Каримов М.Ш. Ички касалликлар пропедевтикаси. Дарслик. -Тошкент. Мухаррир нашриёти. 2012 й.

Қўшимча адабиётлар

1. Гребенев А.Л. Пропедевтика внутренних болезней. Учебное пособие. - Москва. Медицина. 2011 г.
2. Рябов С.И. Внутренние болезни В 2-х т. Санкт-Петербург.: СпецЛит. 2015г.
3. Мурашко В.В. Общий уход за больными. Учебное пособие. –Москва. Медицина. 1988 г.
4. Гребенев А.Л., Щептулин А.А. Основы общего ухода за больными. – Москва. Медицина. 1991 г.
5. Бобожонов С.Н. Ички касалликлар. Дарслик. Тошкент. 2008; 2010 й.

6. Гордиенко А.В. Госпитальная терапия. Учебник. Санкт-Петербург.: СпецЛит. 2016 г.
7. Окорочков. А.Н., Диагностика и лечение болезней внутренних органов. Учебное пособие. Москва. 2009 г.
8. Струтынский А.В., Баранов А.П., Ройтберг Г.Е., Гапоненков Ю.П. Основы Семиотики внутренних органов. Учебное пособие. Москва. МЕДпресс-информ. 2013 г.
9. Скотт Стерн, Адам Сайфу, Дайн Олткорн. От симптома к диагнозу. Руководство для врачей (Перевод с английского). Москва. Геотар Медиа. 2008г.
10. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажгимизнинг мард ва олижаноб халқимиз билан бирга курамыз. Ўзбекистон матбуот ва ахборот агентлигининг “O’zbekiston” нашриёт матбаа ижодий уйи. 2017 й.
11. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб интизом ва шахсий жавобгарлик- ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак. Ўзбекистон матбуот ва ахборот агентлигининг “O’zbekiston” нашриёт матбаа ижодий уйи. 2017 й.
12. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамыз. Ўзбекистон матбуот ва ахборот агентлигининг “O’zbekiston” нашриёт матбаа ижодий уйи. 2016 й.

Интернет сайтлар:

1. www.medlibriry.ru
2. www.medline.ru
3. www.medbook.ru
4. www.tma.uz
5. www.ziyonet.uz
6. www.minzdrav.uz
7. www.tma.uz